

DOROMB

Közköltészeti tanulmányok 4.

Szerkesztő
CSÖRSZ RUMEN ISTVÁN

reciti
Budapest • 2015

Készült az OTKA 104758. sz. pályázat támogatásával
az MTA BTK Irodalomtudományi Intézetében

Könyvünk a Creative Commons
Nevezd meg! – Ne add el! – Így add tovább! 2.5 Magyarország Licenc
(<http://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/2.5/hu/>)
feltételei szerint szabadon másolható, idézhető, sokszorosítható.
A köteteink honlapunkról letölthetők. Éljen jogaival!

ISSN 2063-8175

Kiadja a *reciti*, az MTA BTK Irodalomtudományi Intézetének
recenziós portálja • www.reciti.hu
Borítóterv, tördelés, korrektúra: Szilágyi N. Zsuzsa
Nyomda és kötetészet: Kódex Könyvgyártó Kft.

Niklai hamvak (1860)

Berzsenyi Dániel költeményei közül számos „indult el” a közköltészeté válás útján a XIX. században. Erre hívja fel a figyelmet – többek között – a kéziratos énekeskönyvek és versgyűjtemények bibliográfiája, mely szerint 1840 előtt közel negyven kéziratos gyűjtemény tartalmaz egy vagy több Berzsenyi-verset.¹ Ezek a költemények jobbára azonosak Berzsenyi költészetének emblematisz versei-vel, melyek XIX–XX. századi hatástörténete jelentős mértékben feltáratlan. Áttételesen erre a tényre utal például Takáts Gyula 1976. március 16-án kelt, Fodor Andrásnak címzett levele is, melyben egy kaposvári Berzsenyi ünnepség műsorához ajánlott verseket. Itt olvasható ez a korszakra különösen jellemző részlet: „A Berzsenyi versek közül ajánlanám a következőket: [...] és persze a Romlásnak indult, de ez rettentő ’időszerű’, nem hallják e félre és nem lesz e nyígás és nyögés.” Válaszlevelében Fodor András (1976. március 22.) a következőképpen reagált Takáts felvetésére: „A *Magyarokhoz*t mindenképpen szeretném. El fogják viselni.”²

Berzsenyi több változatból ismert, különböző időpontokban született *A magyarokhoz* című (Romlásnak indult [...] kezdetű) című ódája előkelő helyet foglal el emblematisz versei sorában. A verssel sokan foglalkoztak, önálló tanulmányok készültek róla,³ ugyanakkor – ismereteim szerint – utóéletének részletei jobbára ismeretlenek.⁴ Ebben a dolgozatban igyekszem megvizsgálni egy, az

* A szerző az ELTE Egyetemi Könyvtár tudományos tanácsadója.

1 *A magyar kéziratos énekeskönyvek és versgyűjtemények bibliográfiája (1540–1840)*, 2., jav., bőv. kiad., összeáll. STOLL Béla, Bp., Balassi, 2002.

2 *Fodor András és Takáts Gyula levelezése 1948–1997*, Pécs, Pro Pannonia Kiadói Alapítvány, [2007], 271. sz., 266; 272. sz., 266–267.

3 A korábbi irodalom felsorolásával lásd pl. SZAJBÉLY Mihály, Berzsenyi Dániel „A magyarokhoz” című ódájának változatai és eszmei-poétikai előzményei, ItK, 83(1979), 371–385. Vö. még: Verselemzések válogatott bibliográfiája, összeáll. PETÉNYI Erzsébet, Tatabánya, József Attila Megyei Könyvtár, ⁵2009, 122–123. Legújabbban: VADERNA Gábor, *A bárdköltészet lehetőségei: Berzsenyi Dániel 1803-as költeményei*, ItK, 119(2015), 721–768, különösen: 750–761.

4 A Berzsenyi összes- és válogatott verskiadások kommentárjai sem térnek ki a költemények utóéletére. Vö. BERZSENYI Dániel *költői művei*, bev., jegyz., kiad. MERÉNYI Oszkár, Bp.,

óda és néhány további Berzsenyi-vers „utó-történetét” meghatározó esemény, a niklai Berzsenyi-síremlék 1860-as ünnepélyes felavatásának alkalmi versek írását ihlető és ösztönző hatását. Az emlékmű felavatásakor a költő tiszteletére három versezet jelent meg nyomtatásban, melyeket szétoztattak az ünnepségen. Mindhárom versezet közköltészeti „alkotásokkal” rokon hangvételű költemény, lényegük szerint sajátos Berzsenyi-parafrazisok, tartalmuk és „szöveggörnyezetük” jól illeszkedik a kiegyezést megelőző évek felfokozott társadalmi várakozással teli hangulatához.⁵

A „Berzsenyi-emlékezet” egyik jelentős mozzanata volt a niklai temetőben 1860. június 14-én felavatott síremlék-emlékmű. Erről az eseményről egykorúan éppúgy, mint azóta is – szinte folyamatosan – készültek rövidebb-hosszabb híradások, tanulmányok, visszatekintések és cikkek.⁶ Ismeretes, hogy Kisfaludy Sándor balatonfüredi emléksobrának és a niklai Berzsenyi-síremléknek az avatására egyetlen ünnepségsorozat, az úgynevezett „költők ünnepei” (1860. június 11. és 14.) biztosította a keretet, s a lelkes ünneplő közönség jelentős része közvetlenül Balatonfüredről érkezett Niklára. A kettős emlékműavatás állami engedélyezése az 1848/49-es szabadságharc leverése utáni önkényuralom enyhülését közvetítette. A jelzés értékű politikai üzenet – egykorú szóhasználat élve – „roppant embertömegeket varázsolt az ország minden részéből” a két színhelyre.⁷

A korabeli újságok szinte mindegyike, így a Vasárnapi Újság, a Pesti Napló, a Hazánk, a Hölgyfutár és a Divatcsarnok részletesen beszámolt az eseményekről. Ugyanakkor a niklai ünnepséghez kapcsolódó irodalmi jellegű megnyilvánulások bővebb részletezésére egyedül a Pesti Napló tért ki. A június 20-án megjelent számban⁸ a magát „R–z I n.” szignálással aláíró Roboz István felsorolta az „íróvilág” Niklán megjelent tagjait, megemlékezett a többször elénekelt *Szózatról*

MTA–Kaposvári Berzsenyi Társaság, 1936; BERZSENYI Dániel *versei*, MERÉNYI Oszkár tanulmányaival, Bp., Szépirodalmi, 1976; BERZSENYI Dániel, *Válogatott versek*, vál., jegyz. OROSZ László, Bp., Osiris, 2008.

5 A három vers közül egyik sem található meg a Berzsenyi-bibliográfiában, vö. *Berzsenyi emlékkönyv*, az anyag összegyűjtése szerkesztése és magyarázata DR. MERÉNYI Oszkár munkája, [Kaposvár–Szombathely], Somogy Megyei és Vas Megyei Tanács, 1976, 707–737. Az 1860. évi niklai ünnepség kapcsán készült nyomtatványok körébe tartozik Székács József (1809–1876) prédikációja is: *Egyházi beszéd, melyet Berzsenyi Dániel sírja felett a niklai temetőben 1860 június 14. elmondott* – *pesti evang. lelkész*, Pest, Osterlamm Károly, 1860. Ezzel ebben a dolgozatban nem foglalkozom.

6 Vö. pl. *Berzsenyi emlékkönyv, i. m.*; HÁRSHÁZI István, *Niklai hagyományok*, 2. átdolg. kiad., [Nikla, Nikla Község Önkormányzata], 1996; G. JÁGER Márta, „A derék nem fél” – *emlékmű Berzsenyi Dánielnek Niklán 1860-ban*, Somogyi Honismeret, 2001/2, 16–23.

7 *Költők ünnepei Füreden és Niklán*, Vasárnapi Újság, 7(1860)/26, jún. 24, 311–313.

8 R[OBO]z I[stván], *Berzsenyi-ünnepély Niklán (Jun. 14. 1860)*, Pesti Napló, 11(1860), jún. 20, [2].

és a Farkas Miska által „huzott” Rákóczi-[induló]ról, valamint két versidézzel színesítette cikkét. Az olvasó számára ismeretlenül hagyott szerzőjű és című versezetből az első idézetet a „mintha ezt zengte volna rajta [tudniillik a temetőbeli emlékművön] az arany lant” szöveggel vezette be, a másodikhoz nem fűzött kommentárt. Mindkét idézet Berzsenyi *A magyarokhoz* (Romlásnak indult [...] kezdetű) ódájának szövegét parafrázálta át a következő módon:

Dicsőségnek indult erős magyar!
Látod árpád [!] vére mint javul?
Nem látod az önerőnek lángját,
Viszály helyett, mely lelkében dul?..
Alig néhány év, és ki ismer ránk;
Minden szív egy várad édes hazánk!... [...]

Eljöttünk oh dalod babérával!
Vigasztalni égi szellemed:
Hogy a melyhez dalod mennydörögted,
Lángol ... remél ... és él nemzeted!!
Vigasztalni a földet, mely takar;
Hogy már nem romlásnak indult,
Hanem dicsőség felé a magyar!...

A szövegkörnyezet és a közlésmód megengedi Roboz szerzőségének feltételezését.

Egy nappal később, a Pesti Napló 1860. június 21-án megjelent számában Kemény Zsigmond írt a niklai eseményről.⁹ Kemény több Berzsenyi-versből idézett; azok címét valószínűleg azért nem közölte, mert feltételezte széles körű ismeretüket, s e módon mintegy közvetlenül kívánta megszólaltatni a költőt. A *Barátimhoz* című versből a következő versszakokat idézte:

Én is éreztem s tüzesen szerettem,
Éltem a szép föld örömit, barátim!
Barna fűrtim közt szerelem s vidámság
Mirtusi nyiltak. [...]

Álmaim tűnnek, leesik szememről
A csalárd fátyol, s az aranyvilágnak
Rózsaberkéből sivatag vadon kél
Zordon időkkel. [...]

9 KEMÉNY Zsigmond, *Junius 14-dike. (A Berzsenyi-ünnep.)*, Pesti Napló, 11(1860), jún. 21, [2].

Keblet szomorun bezárja;
S mint az öszült kor, komor és magányos
Rejteket választ, s szeretője mellett
Tépi bajuszát.
Hol sötét lelkét csak az egyetérző
Karja s ácsorgó csemetéi nyitják,
S visszapillant rá köde alkonyából
A nevető mult.

Az első és az ötödik versszak után harmadikként a költemény végéről idézett két versszak arról tanúskodik, hogy Kemény Zsigmond ismerte a vers egy olyan változatát („[...] szeretője mellett / Tépi bajuszát [...]”), melyet az eddigi szövegváltozatokban nem vettek számba.¹⁰ A második, szintén cím nélkül megidézett Berzsenyi-vers a *Levéltöredék barátnémhoz* utolsó versszaka:¹¹

Életem képe ez. – Már elestvéledtem,
Béborult az élet vidám álarczája!
Még két mulatótárs van ébren mellettem:
A szelid szerelem hamvadó szikrája
S bus melancholiám szomorgó nótája.

A harmadik idézet *A temető* című vers harmadik versszaka,¹² erre Kemény a következő módon utalt: „S midőn leírhatlan fájdalommal szól [ti. Berzsenyi] a temetőhez:”

A kit szive emészt, s elhagya a remény,
Annak még te reményt adsz s magas enyhülést.
Jerr, adj nekem is, adj! im leereszkeдем
Szentelt hantodon s álmodok.

Végül közölte a síremlék feliratát („A derék nem fél az idők mohától, / A korporsóból kitör és eget kér”), mely részlet Berzsenyi *Felsőbüki Nagy Pálhoz, az országgyűlés alatt* című versének harmadik versszakából.¹³

10 Vö. BERZSENYI Dániel *költői művei, i. m.*, 201–202, 351; BERZSENYI Dániel *versei, i. m.*, 236–237, 240–245; BERZSENYI Dániel *összes művei, gond., utószó, jegyzetek MERÉNYI Oszkár, Bp., Szépirodalmi, 1978, 77.*

11 Vö. BERZSENYI Dániel *költői művei, i. m.*, 208–209, 354; BERZSENYI Dániel *összes művei, i. m.*, 70.

12 Vö. BERZSENYI Dániel *összes művei, i. m.*, 125–126.

13 Vö. *uo.*, 72–73.

Török János ugyancsak a *Pesti Napló*ban tudósított a két ünnepről, két folytatásos cikkben.¹⁴ Török – Roboztól és Keménytől eltérően – egyáltalán nem idézett verseket, viszont igyekezett közölni egyrészt a niklai nyilvános megszólalások szövegét – köztük „a költői lelkű Roboz” áldomását Bartakovics Béla egri érsekre –, másrészt egyedülként a híradások sorozatában megörökítette, hogy Niklán

ebéd közben két emlék-nyomatvány osztatott ki. – Egyik „Niklai hamvak” czim alatti szép költemény, ha sejtjenünk szabad, – Roboztól. A másik „Emlék-hangok” czime alatt; két költeményt foglal magában a sopronyi ág. hitv. főtanoda két derék növendéke (Lehr Zsigmond és Horvát Sándor) részéről. – Mindkettőt kegyeletes érzelemmel vevék az ünnep vendégei.

A Török által említett három, egymástól függetlenül Berzsenyi tiszteletére és síremlékének avatására készített, nyomtatásban terjesztett alkalmi költemény példányait több könyvtár is őrzi állományában. A versek közös jellemzője, hogy szerzőik – a közköltészeti „szerzők”-höz hasonlóan – „másodlagos ihletettséggel”, azaz más(ok)tól merített szöveg-ötletekből dolgoztak. A két soproni diákköltő, Lehr Zsigmond és Horváth Sándor éppúgy, mint Roboz István, a *Niklai hamvak* feltételezhető szerzője, Berzsenyi Dániel életműve ismeretében elsősorban az ő költeményeiből merített. Részben teljes Berzsenyi-verssorok, részben frázisok vagy jellegzetes szavak, szókapcsolatok, illetve parafrazeált és átparafrazeált gondolatok fedezhetők fel bennük. Ezek a sajátos nyelvi variánsok éppúgy közvetítik a Berzsenyi által kifejezni kívánt értelmet, mint esetenként annak „átforgatott” változatát vagy egy azzal teljesen ellentétes mondanivalót.

LEHR Zsigmond, *Berzsenyi emlékezete* (1860)

A verset Lehr tizenkilenc évesen, első éves „hittanuló”-ként írta Sopronban.¹⁵ Lehr (Lőrinczi) Zsigmond (1841, Sárszentlőrinc–1871, Pozsony) később a hallei egyetemen tanult (1861–1863), majd két évig nevelő volt a Németkeresztúron (ma Deutschkreuz, Ausztria) élő angol Smalborne családnál (1864–1865). Tanári képe-
sítést 1865-ben kapott, Pozsonyban oktatott. Műfordítóként többek között Shakespeare, Burns, Racine, Petrarca és Morus Tamás műveit ültette át magyar nyelvre. Költeményei és műfordításai négy kötetben (1857–1871) kéziratban maradtak fenn.¹⁶

14 Török János, *Berzsenyi Dániel és Kisfaludy Sándor ünnepeik*, Pesti Napló, 11(1860), jún. 21, [2–3]; Uő, *Junius 14-dike. (A Berzsenyi-ünnep.) (Vége.)*, Pesti Napló, 11(1860), jún. 22, [2].

15 Megjelent: *Emlékhangok Berzsenyi Dániel síremléke ünnepélyes fölszentelése alkalmára junius 14-én, 1860.*, A soproni ág. hitv. főtanodai ifjuság által, Sopron, Romwalter Károly, 1860, 3–5. Használt példány: ELTE Egyetemi Könyvtár, Hd 2001.

16 SZINNYEI József, *Magyar írók élete és munkái*, VII, Bp., Hornyánszky, 1900, 989–991. Fia Tolnai Vilmos nyelvész és irodalomtörténész (1870–1937).

A *Berzsenyi emlékezete* című vers lehetett Lehr első nyomtatásban megjelent munkája, melynek egészét átszővi egyrészt a Berzsenyi mint próféta („jósköltő”) gondolat, másrészt a zsidó–magyar sorspárhuzam toposzkészlete. Az összesen nyolc, versszakonként kilenc soros költemény szakaszai végére a szerző idézőjelben belekomponált egy-egy Berzsenyi-sort. Az első két versszak végén az országra és a magyar népre vonatkozó negatív értelmű „Romlásnak indult hajdon erős magyar!” olvasható. Közismert, hogy Berzsenyi *A magyarokhoz* ódájának ez a sora helyesen „Romlásnak indult hajdan erős magyar!” A *hajdon* kifejezés használata a verssor „közkezen” történő továbbalakítására, egy jellegzetesen közköltészeti „alkotói” módszerre hívja fel a figyelmet. A további hat versszak végén a jövőt illetően egy pozitív értelmű, az előbbi sorral ellentétbe állított „Él még nemzetem Istene!” Berzsenyi sor olvasható (*A felkölt nemességhez a szombathelyi táborban*). Lehr diákversében a magyarság jövője szempontjából társadalmi méreteken reménykedő hangvételhez maga Berzsenyi költészete „szolgáltatót” két, mintegy szállóigeként ismételt nagy erejű sort, mely jelentősen emelt az alkalmi vers irodalmi minőségén.

HORVÁTH Sándor, *Berzsenyi emléke* (1860)

Horváth nyolcadik osztályos tanulóként írta nevét verse végére, Lehrhez hasonlóan ő is soproni diák volt.¹⁷ Lehetséges, hogy azonos a Sopron megyei Nemesládonyban 1837-ben született Horváth Sándorral, aki iskoláinak egy részét Sopronban végezte,¹⁸ majd 1861-ben lelkésszé avatták, s 1863-ban a Somogy megyei Vésén lelkésznek választották meg. 1869–72 és 1872–75 között a marcali kerületet képviselte szabadelvű demokrata programmal az országgyűlésben. Költeményei és magyarra fordított versei a Napkeletben, a Nefelejtsben, a Hölgyfűtárban, a Lelki kincstárban és a Protestáns Naptárban jelentek meg.

A *Berzsenyi emléke* című, tizennyolc négysoros szakaszból álló alkalmi diákvers nemcsak az idézőjelben felhasznált Berzsenyi-idézetek révén merített az ünnepelt költőtől. Az ódaszerű versbe Horváth beleszótt iskolás irodalomtörténeti „tényeket” („látom hazám első óda-hősét”, „Látlak Tiburodnak kellemes berkében”), megidézte Horatiust („arany-középszer volt társad”, „kőnél maradóbb emlékedet mélyen / Őrzi minden honfi”) és Berzsenyit megszólítva írja, hogy „Pindari dalaid fölrázták e népet”. A vers két, nem teljes sorú Berzsenyi idézete közül az első szó szerinti, *A magyarokhoz* első sorából származik („hajdan erős magyar”). A második a „hült még el Árpád vére” kifejezéssel megidézi ugyanezen költemény második sorát („Nem látod, Árpád vére miként fajl?”). Ugyanakkor a „hült még el Árpád vére” kifejezés valószínűleg nem innen ered, hanem a Lehr által is idézett *A felkölt nemességhez a szombathelyi táborban* című

17 Megjelent: *Emlékhangok...*, i. m., 6–8.

18 SZINNYEI, i. m., IV, Bp., Hornyánszky, 1896, 1298–1299.

versből („Árpád vére se hülhet el”). Az idézőjelben közölt merész szövegalakítás arra utal, hogy Lehrhez hasonlóan Horváth is tisztában volt a forrásait illető költői szabadsággal, s ez nála is elsősorban a közköltészet irányába mutatott.

Lehr verséhez hasonlóan Horváthnál is a magyarság pozitív és negatív képe ütközik össze a versben. Az „alvó nemzet”-tel szemben feltűnik az „ősei köntösét” ismét felöltő „feddhetlen” jellemű nép, mely Berzsenyi „fényénél” melegszik („Szellemed, mint a nap ragyog a hon egén, / S egy nemzet melegszik sugárzó fényénél”). A verset záró szöveggörnyezetben Horváth ismét megidézte *A magyarokhoz* óda első sorát idézőjel nélkül, gondolati idézet formában: „Örvendesz, látván, hogy már nem romlik el e nép”. Ez a sor (bár Berzsenyitől származik) – bizonyos tekintetben – már nagyon „messze” van Berzsenyitől; szerzőjét „elvesztve” jellegzetes módon a „nevesített” közköltészet „útján halad”.

Mindkét diákköltő ugyanabból a két Berzsenyi-versből idézett, mindketten a romlott, bűnös magyarsággal állították szembe a vágyott erős, pozitív nemzetképet. Mindebből talán nem elhamarkodott arra következtetni, hogy Lehr és Horváth egyaránt tanári irányítással verselhetett. Versezeteikkel a Berzsenyi költeményeiből célzatosan kiválasztott, a síremlék-avatási alkalomhoz illőnek vélt verseket, azok részleteit „mozdították el” közköltészeti irányba.

[ROBOZ István?], *Niklai hamvak* (1860)

Ez az alkalmi vers önállóan, a szerző nevének feltüntetése nélkül jelent meg 1860-ban Nagykanizsán, Markbreiter Jakab nyomdájában. A folio alakú négy-lapos kiadvány címlapját piros-fehér-zöld keretezés díszíti, a cím fölött egy, a síremlék lant-díszítésére emlékeztető ábrázolás látható, melyre dicsfény sugárzik. Az általam használt példány Toldy László Könyvtárából származik.¹⁹ Szerzője minden valószínűség szerint Roboz István (1828–1916) kaposvári törvényszéki vizsgáló bíró, megyei tisztí főjegyző, újságíró és költő volt.²⁰ Erre utal egyrészt, hogy a versből két, az önállóan megjelent változat megfelelő részével nem teljesen egyező variáns olvasható Roboz már említett, Pesti Naplóban megjelent cikkében.²¹ Másrészt Török János feltételesen őt nevezte meg szerzőként.²² Ismeretes, hogy Roboz előszeretettel rejtjelezte magát, az 1849-ben Kaposváron a Knezovics nyomdában megjelent *Kossuth imája a kápolnai csatában elesettek felett* című munkáját például nyíltan, teljesen egyértelműen egyszer sem vallotta

19 A példányt az ELTE Egyetemi Könyvtár őrzi a KNY-19-01456 jelzetten.

20 CSÉBY Béla, *Egy öreg szerkesztő emlékezete: Adalékok Roboz István munkásságához – műveinek tükrében = Kötcse monográfiája*, szerk. STIRLING János, Kötcse, 1996, 668–685; vö. BERNÁTH Aurél, *Anyai nagyapám: Roboz István = Uő, Így éltünk Pannóniában*, Bp., Szépirodalmi, 1958, 47–60.

21 8. jegyzet.

22 14. jegyzet.

magáénak,²³ a szöveg Roboz-féle eredeti fogalmazványa pedig még ugyanúgy nem került elő, mint ahogy a *Niklai hamvaké* sem.²⁴ Hasonló a szerzői bizonytalanság az ugyancsak Roboz nevéhez kötődő közismert ibafai pap fapipájáról szóló nyelvtörő mondókéval kapcsolatban is.

A két diákkölteménnyel ellentétben a *Niklai hamvak* című versben nincsenek idézőjelbe tett Berzsenyi-verssorok vagy azok idézőjellel kiemelt travesztiái. A vers írója költői öntudattal és lendülettel „írta át” – vagy talán írta tovább egy más társadalmi környezetben – Berzsenyi *A magyarokhoz* című ódáját. A „Romlásnak indult hajdan erős magyar!” sor Roboznál ellentétes értelmű lett: „Dicsőségnek indult erős magyar!”. Ez a kezdősor egyben a magyarság megszólításaként is értelmezhető, melyet Berzsenyi ugyancsak átparafrázéalt második sora követ: „Látod Árpád vére mint javúl?” Erdemes Berzsenyi és Roboz e sorait egymás mellé helyezve elovasni:

Romlásnak indult hajdan erős magyar!	Dicsőségnek indult erős magyar!
Nem látod, Árpád vére miként fajul?	Látod Árpád vére mint javúl?
Nem látod a bosszús egeknek	Nem látod az önerőnek lángját,
Ostorait nyomorult hazádon?	Viszály helyett mely lelkében dúl?
	Alig néhány év, és ki ismer ránk?
	Minden sziv egy várad édes hazánk!

Berzsenyi kedvelt alkaioszi versszakát a szerző nem tudta utánozni, az ő versszakai hatsorosak és rímeseek. A terjengős robozi versezetben az újabb lendület forrása visszatérően Berzsenyi *A magyarokhoz* című ódája. Egy másik példa:

Nyolc századoknak vérzivatarja közt	Nyolc századnak vérzivatarja közt,
Rongált Budának tornyai állanak,	Most is ott áll még Buda vára;

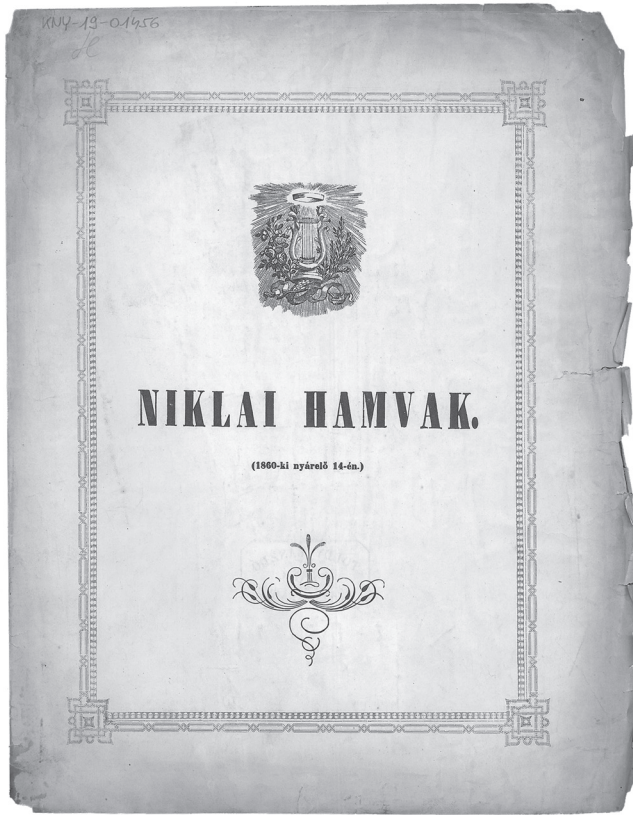
A Berzsenyi-óda „kihasználásán” túl Roboz további Berzsenyi-verseket is megidézett, így például a *Wesselényi hamvaihoz* címűt:

Tekints le hozzánk hős eleid közül!	Magyar Horác! tekints le a mennből,
-------------------------------------	-------------------------------------

A sajátos, ugyanakkor teljesen tudatosan alkalmazott, hivatkozás nélküli vendég-szövegek kihasználásának következménye, hogy a fenti sorban például megidéződik

23 LACZKÓ András, *Pályaképvázlat Roboz Istvánról*, Somogy megye múltjából: Levéltári Évkönyv, 10(1979), 223–264.

24 A Magyar Nemzeti Levéltár Somogy Megyei Levéltárában Roboz István iratait a XIV. 16. fond tartalmazza, ebben mindössze két lírai munkája található meg *Zalavármegye és Somogyvármegye* címmel.

Berzsenyi *Horác* című verse is. A példákat és a párhuzamokat tovább nem szaporítva, nyilvánvaló, hogy a Horatiustól eredő, Berzsenyi által versebe szőtt (*A magyar-rokhoz*) „clades” és „culpa” ellentétes értelmű metamorfózisaként Roboznál eltérő a mondanivaló, bár a szövegezés mindvégig Berzsenyiből építkezik („Vigasztalni a földet, mely takar, / Hogy már nem romlásnak indult, / Hanem dicsőség felé a magyar”).

Ismeretes, hogy a közköltészet határait mennyire nehéz megtalálni és kijelölni.²⁵ A bemutatott három alkalmi költemény alapvető forrása Berzsenyi költészete, melyet jellegzetes, egy adott korszakban érvényes szociológiai és szóhasználati sajátosságok formáltak és alakítottak tovább. Bár a szerzők neve ismert, verseik mégis – Berzsenyi árnyékában – „másodlagos” szerzőségű munkák, azaz bizonyos tekintetben és mértékben ezek is közköltészeti szövegek.

25 Vö. Csörsz Rumen István, *Pönögei Kis Pál, avagy Petőfi és a közköltészet = Ki vagyok én? Nem mondom meg: Tanulmányok Petőfiről*, szerk. SZILÁGYI Márton, Bp., Petőfi Irodalmi Múzeum, 2014, 203–226.

Berzsenyi *A magyarokhoz* címzett ódája 1860-ban és 1976-ban szinte teljesen azonos módon volt aktuális. Talán ezért is érdemes teljes terjedelmében ismét közölni ezt a névtelenül megjelent Roboz-verset.

Niklai hamvak. (1860-ki nyárelő 14-én.)

Dicsőségnek indult erős magyar!
Látod Árpád vére mint javúl?
Nem látod az önerőnek lángját,
Viszály helyett mely lelkében dúl?
Alig néhány év, és ki ismer ránk?
Minden sziv egy várad édes hazánk!

Minden sziv egy sziklavár feletted;
Katonája a honszerelem...
Ki veszi be ezt az erősséget,
Vívjátok bár ezredéveken?!
Hol a harcot szellemfegyver küzdi,
A győzelem dicsóséggel üt ki.

Nyolc századnak vérzivatarja közt,
Most is ott áll még Buda vára;
Miként irád – s a régi falakon
Dicsőségünk újabb sugára...
Alatta most is a Duna vize,
Ezredéves éltünk keresztvize...

Keresztvizünk ... könnyeinknek árja!
Mit elsirt a honfi-fájdalom –
És az emlékezet .. [!] a magyart még
Nagygyá tevő e két hatalom,
Fennt áll még a Tátra, Fáttra, Mátra!
A nép dicső aranykorát várva. ...

És e nép még el is éri e kort,
A melynek annyi Mózese van.
Eltört bár a kőtábla kezökben,
De hiszünk a „parancsolatban”, ...
A mit Sináján a búbánatnak,
A nagy isten adott a magyarnak. ... [!]

Mi e parancsolat? – „adok lelket,
Mely egyedül hazádé legyen.
Adok szivet a polgár-erénynek;
Erőt, győzni ellenségeken – – –
Légy hű testvér, s a vitézség fia,
Hazádat így nem veszik el soha.”

Nem tiporjuk már mi önmagunkat;
A vaktúz egy szentelt lánggá lőn:
Szeretni mindent, mi nagy és dicső,
Mi halhatlanít, szeretni hőn!
Nem mint az érc, szétolvad tűzének,
A tűzben itt összeforrt a lélek. . .

Alig egy pár tized! s nem ismeresz ránk;
Hevül a szív ... szent az akarat!
Népmilliókban egy szív, lélek,
Két haza ég e két nap alatt.
Magyar Horác! tekints le a mennből,
Vigy az égbe néped reményéből! .. [!]

Vigy az égbe ... látja a nagy Isten,
Mennyit bír a szív, mit alkotott?!
Jer, oh jer közibénk! nézd e népet,
Melynek lantod annyi dalt adott.
A dal most is hangzik ajkainkon,
Dicsőség Istennek! éljen a hon!!

Poraidat jöttünk megáldani;
Könyezni e nemes sziv felett;
Elporlott-e, vagy még most is dobog
E hon búja s öröme felett?
Nem porlott el ... most is ég a sirban,
Mert a honszerelem halhatatlan! ..

Két hazánk imádsága van itt;
Két hazának könye ... öröme ...
Könye azért, hogy dalod már nem zeng;
S halhatatlanságod gyönyöre.
Itt vannak a szellem zászlósai,
Igéidre egyegy „ament” adni! ..

Itt van Somogy; eljött leomlani
Szentté lett nemes poraidon,
Melyek között feltámadásunknak
Egyik erős záloga vagyon.
Feltámadunk a halálból szépen,
Istenerő támaszt fel – a szellem!!

Itt a két hon dalod babérával
Vigasztalni égi szellemed:
Hogy amelyhez dalod mennydörögted,
Lángol ... remél ... és él nemzeted!!
Vigasztalni a földet, mely takar,
Hogy már nem romlásnak indúlt,
Hanem dicsőség felé a magyar.